

Könyvkritika

GALÁ CZ András és MONOSTORI Miklós (1992): *Ősállattani praktikum*. Tankönyvkiadó, Budapest, 664 oldal, 955 ábra. ISBN 963-18-3563-4. 2700 Ft.

Újabb tankönyv született az ELTE Őslénytani Tanszékének alkotóműhelyében. A szerzők, GALÁ CZ András és MONOSTORI Miklós, a tanszék kutatói és oktatói, hűek maradtak ahhoz a felfogáshoz, amely az oktatást és a hallgatók megbecsülését, munkájuk segítségét állította a tanszék munkájának középpontjába. Ennek a hozzáállásnak az eredménye, hogy hosszú ideje az Őslénytani Tanszéken a legjobb a tankönyv- és jegyzetellátottság az ELTE Geológiai Tanszékcsoportján belül. E vállalkozás értékét csak növeli, hogy a tankönyvről és az áldozatot követel a szerzők részéről — és ez nem frázis, hanem komoly meg gondolást igénylő igazság.

Az új Ősállattani praktikum általános és rendszeres részre tagolódik. E két rész szerkezetileg és műfajilag annyira különbözik egymástól, hogy értékelésüket is külön kell választani.

Az általános rész, ha szűkre szabottan is, de tárgyalja vagy legalább megemlíti mindazokat a módszertani fogásokat és munkafolyamatokat, amelyek az őslénytani kutatást az anyaggyűjtéstől a földtörténeti és törzsfjlődési értelmezésig felépítik. E rész felépítése olyan tiszta és logikus, hogy olvasása mindenkit munkára serkent: a kezdőt, hogy belemélyedjen az őslénytani anyagba; a gyakorló paleontológust pedig, hogy átgondolja saját munkamódszereit. Az egyes fejezetek aránya azonban nem mindenütt szerencsés. Az őslénytani anyag leírása, ezen belül pedig a nevezéktani szabályok alkalmazása a paleontológus munkájának talán „legrázósabb” része, amelyben sokszor nagy tekintélyű kutatók is súlyos hibákat követnek el; ennek megfelelően e téma sokkal bővebb tárgyalást igényelt volna. Igaz ugyan, hogy a *zoológiai nevezéktan nemzetközi kódexe*, mint arra maga a könyv is utal, magyarul is megjelent az *Őslénytani Vitákban*, néhány esettanulmánnyal mégis jóval szemléletesebb lehetett volna tenni a nevezéktani munka értelmét és fontosságát.

Néhány kisebb hiba és pontatlanság is előfordul a szövegben. Éppen a *Nomenclaturai szabályok* fejezet egyik példájában a helytelen *Limnocardium* szerepel *Limnocardium* helyett (ugyanaz a név a rendszeres részben már helyesen áll). Az *Ősmaradványok rajzos ábrázolása* című fejezetben, a 12. ábrán a B és C képek rajztechnikailag nem különböznek egymástól (satírozás és vonalkázás). Az *Őslénytani meghatározás* fejezet egyik ajánlása, miszerint a könyvtárközi kölcsönzés révén beszerzett könyvekről vagy folyóiratokról feltétlenül készítsünk kópiát, rendkívül praktikus ugyan, de gyakran jogszálllyellenes.

A rendszeres rész egy igen tág ismeretanyagot felölelő monumentális munka. Alaposága és részletessége tiszteletet parancsoló, ugyanakkor felépítésének koncepciója, pontosabban inkább preferenciái, több ponton is vitathatók. A könyvet ugyanis, a szerzők előszava szerint, az oktatás céljain túl a hazai gyakorló geológusok és a magyarországi ősmaradványok iránt érdeklődők szempontjainak figyelembe vételével szerkesztették. Ezzel szemben a könyvet lapozgatva úgy tűnik, a szerzők egyik legfontosabb szempontja a minél teljesebb rendszertani áttekintés volt. Meglehetősen nagy számban szerepelnek ugyanis Magyarországon meg nem található, illetve gyakorlati szempontból nem jelentős nemzetségek, míg a leggyakoribb formákról túlságosan kevés az információ (pl. *Favusella-félék*, *Potamides*, *Pirenella*, *Tympanotonus*, *Congerina*, *Paradacna*, *Hungarocypris*). Néhány igazi hazai „specialitás”, mint pl. a *Dreissenomya*, a *Budmania* vagy a *Rudapithecus* említésre sem kerül.

A másik vitatható álláspont, hogy a szerzők szerint a genusok egy-egy faj ábrázolásár kereszttül bemutatathatók. Bár ez néhány esetben igaz, általában azonban egy nemzetség elkülönítő bélyegeit éppen úgy lehet jól rögzíteni, ha legalább két fajtát ismerjük. Ebben az esetben ugyanis a fajok jellegétől elvonatkoztatott

nemzetiséget sokkal könnyebben tudjuk kialakítani magunkban. Ezért kár, hogy nem szerepel legalább néhány helyen több faj ábrája egy-egy nemzetiség ismertetésénél.

Az ábraanyag kiválogatása egyébként sem sikerült mindenütt igazán szemléletesre. A foraminiferáknál nincs egyetlen csiszolat-fénykép sem, ellenben több nemzetiségnél csak — helyenként gyenge minőségű — metszetrajzok szerepelnek, a *Cyclolites* kupolaformája a kiválasztott nézetekből nem érzékelhető, a *Balanus*-nál megért volna egy külön rajzocskát a gyakran önmagában található talplemez. Egy kezdő vagy műkedvelő paleontológus semmilyen segítséget nem kap e könyvtől az oly gyakori halfogak (kivéve a cápákét) vagy otolithusok rendszertani mibenlétének meghatározásához.

Bármennyire is igazságtalan dolog, a specialisták, kezükbe véve a könyvet, a rendszeres részben nyilván saját legjobb ismerőseiket fogják először fellapozni, hogy ellenőrizzék, hiteles képet adnak-e ezekről a nemzetiségekről a szerzők. Az endemikus pannon puhatestűeknél, nyilván a szerzők által felhasznált források pontatlansága miatt, néhány kisebb hibát találtam. A *Lymnocardium* nemzetiség típusfaját, a *Lymnocardium haueri*t nem Ausztriából, hanem a Pécs melletti Árpádról írta le M. HÖRNES; ez a faj Ausztriában elő sem

fordul (p. 271). A *Valenciennius* elterjedésénél a megjegyzés, hogy Magyarországról is emlílik, azért pontatlan, mert e nemzetiség éppen a Pannon-medencében volt őshonos, fossziliái itt gyakoriak; később innen vándorolt a Fekete-tengeri medencébe (p. 225).

Kifejezetten érnyé viszont a rendszeres résznek, hogy ahol a típusfaj recens, ott azt ábrázolja, érzékeltetve a fosszilis és az élő világ elválaszthatatlan kapcsolatát.

Ami a kiadó munkáját illeti, a szokásos bakik természetesen itt sem maradtak el. A tartalomjegyzékből hiányzik az egyébként igen fontos Brachiopoda classis, és minden egyéb, ami a könyv 456. és 461. oldala között található. A 148. és 149. oldalakon a *Gavelinella* genus, mint cím, és a hozzá tartozó ábraalírás kétszer szerepel, más-más leírással és ábrával. A könyv — egyébként vitathatatlan — szépségét rontja a nem egységes papírmínőség.

Praktikus könyv-e tehát az új Ósállattani praktikum? Az általános része feltétlenül az. A rendszeres része azonban elsősorban az elméleti oktatást támogató, igen értékes adattár, és funkciójában semmiképpen nem helyettesít egy Magyarországon leggyakoribb ősmaradványait bemutató kiadványt.

MAGYAR Imre

Annals of the History of Hungarian Geology (AHHG) Special Issues 1, 2, 3 (Földtani Tudománytörténeti Évkönyv, 1, 2, 3. különszám), 1987, 1989, 1991. Responsible editor (felelős szerkesztő): G. HÁMOR (1, 2), G. GAÁL (3)

A Magyarhoni Földtani Társulat Tudománytörténeti Szakosztálya hézagpótló kezdeményezésének gyümölcse ez a három különszám. Ezek az INHIGEO (Nemzetközi Földtörténeti Bizottság) 13., 14. és 16. szimpóziúmará jelentek meg (1987: Pisa/Padova, Olaszország; 1989: Washington D. C., Egyesült Államok; 1991: Drezda, Németország). Közös mottójuk lehetne Zrínyi Miklós öntudatos kijelentése: „Senkinél sem vagyunk alábbvalók”.

(1) J. HÁLA (ed.): *Rocks, Fossils and History — Italian-Hungarian Relations in the Field of Geology*. [Közetek, ősmaradványok és történelem. — Olasz-magyar kapcsolatok a földtan területén.] - AHHG (FTTE) Special Issue

(különszám) 1. Hungarian Geological Society (Magyarhoni Földtani Társulat), Budapest, 1987. 333 oldal, 152 ábra. ISSN 0133 6045, ISBN 963 8221 119

E gyűjteményes kötet tartalma a XIII. INHIGEO Szimpóziium tematikájához igazodik. 36, különböző tárgyú és terjedelmű tanulmányt tartalmaz.

Régi adósságunkat törlesztette végre BALOGH Kálmán értékelő összesítése a magyar rétegtan és őslénytan történetéről.

Fölötte tanulságos az őslénytan történelmi-magyarországi egyetemi oktatásának bemutatása. (Budapest: †BOGSCH L. és BODA J.; Kolozsvár: CSÍKY G.; Szeged: KROLOPP E.;